

Konfliktnost kot generična lastnost kapitalizma

Marko Sjekloča*

CONFLICTIVE NATURE OF CAPITALISM
Capitalism was theoretically defeated by Marxism in 19. century. Neoliberal era of the capitalism began as ideology and four decades ago became the world policy. The era finished in economic crisis. That is the most important defeat of the capitalism in the last hundred years. Probably there will prevail state capitalism for a long period from now on. Greed, moral decadency, how some theorists are trying to explain the last crisis, is just a try to preserve theoretical foundations of the capitalism. The real problem derives from the capitalism itself. Having in mind the fact that financial capital is by the capitalist theory more important than the one who made it, the labor force, capitalism is generically immoral. This injustice can only be resolved with the change of the system and it is socialism. But at present, capitalism has no alternative.

JEL P1

Znotraj tabora zagovornikov kapitalizma prevladuje mnenje, da je poglavitni vzrok za krizo pohlep, torej podjetniki in poslovneži, ki izrabljajo sistem za svoje osebne cilje. Nekateri v sedanji ekonomski krizi se sprašujejo, kdo pobira novoustvarjeno dodano vrednost in kam odhajajo milijarde pomoči. Omenjajo globalno neravnotežje med nacionalnimi ekonomijami ZDA, Kitajske, Indije, Brazilije, Evrope. Govorijo o poceni denarju in kritizirajo monetarno politiko FED, ECB in drugih velikih centralnih bank. Globalnost krize je spodbudila filozofe, politologe in sociologe, da se pridružijo razpravi. Govori se o grabežu, zlomu moralnih vrednot, tudi na področjih, na katerih je bilo doslej več solidarnosti, denimo v zdravstvu. Toda globlja analiza kapitalizma nas pripelje do drugačnih sklepov.

Od druge polovice 20. stoletja se razlike med bogatimi in revnimi pospešeno povečujejo.¹ Vedno večje so tudi razlike med državami.² Zdaj je polovica svetovnega bogastva v rokah dveh odstotkov prebivalstva. Po podatkih FAO je v zadnji krizi lakota prizadela milijardo prebivalstva.

Kapitalistična proizvodnja pritiska tudi na naravne vire in zaloge. V krizi leta 2008 je cena nafte izredno padla, tudi pod 40 dolarjev za 159-litrski sodček.³

* Marko Sjekloča, univ. dipl. pol.

¹ "The income gap between the rich and the rest of the US population has become so wide, and is growing so fast, that it might eventually threaten the stability of democratic capitalism itself." Alan Greenspan, Christian Science monitor, June 14, 2005, www.csmonitor.com/2005/0614/p01s03-usec.html

² Globalna ekonomija je od leta 1950 zrasla sedemkratno. Medtem se je med letoma 1960 in 1995 prepad v BDP med 20 najbogatejšimi in 20 najrevnejšimi državami več kot podvojil. The Worldwatch Institute on November 12, 2003 <http://www.worldwatch.org/node/82>

³ Pričakujemo lahko, da bo po obnovi konjunktura cena nafte zlahka prekoračila 200 dolarjev za sodček. Ne moremo pa pričakovati, da bo v sedanji krizi nastal radikalen preobrat glede uporabe alternativnih virov energije, čeprav priložnost obstaja.

Dvajset odstotkov prebivalstva porabi 80 odstotkov naravnih virov. Cene prehrani⁴ kljub krizi ne padajo. Polovica pridelanega žita gre za živalsko krmo in za proizvodnjo biogoriva, torej za porabo slojev z višjimi dohodki. Na leto izgine 13 milijonov hektarjev gozda. Do leta 2050 bo 200 milijonov ljudi moralo zapustiti svoje domove, ker v svojem okolju ne bodo mogli preživeti. Za vojsko se porabi dvanajstkrat več sredstev kot za pomoč državam v razvoju. Najmočnejše vojske imajo velesile, njihov glavni cilj pa je ohranjanje dostopa do svetovnih virov. Vse protikolonialne vojne so bile posledica kolonialističnih monopolov in protekcionizma⁵ kolonialnih velesil. Boj za naravne vire je vzrok za svetovni vojni, prav tako za desetine lokalnih vojn v zadnjih petdesetih letih. In čeprav je večina revnih držav bogata z viri, prebivalstvo nima dostopa do njih. Kot vidimo, kapitalizem izčrpava naravne vire in podpira absurdne tržne mehanizme,⁶ kar pogloblja krizni cikel. Zato mora nenehno iskati instrumente preseganja proti nastajajočih neskladij, tudi z vojno.

Tekmovalnost in agresivnost

Takšne so posledice v kapitalizmu kljub individualnim pravicam in ekonomski svobodi ali pa ravno zaradi njih, kar povzroči skrajno tekmovalnost, ko vsakdo vsakomur postaja sovražnik. Podjetniki poslovneži se združujejo predvsem zaradi skupnih interesov in le tako dolgo, dokler so si interesi podobni. Tako nastajajo in se delijo politične stranke, nastajajo menedžerska in druga elitistična stanovska združenja ter višji državni interesi. Poglavitni interesi vseh pa je lobiranje za lasne pravice in pravice elit. V takšni družbi dobijo pred znanjem višjo veljavo statusni simboli in materialno bogastvo.

Posledica skrajne tekmovalnosti je konfliktnost. Ceni se samo zmagovalec, povprečnost ni opazna.⁷ Konfliktnost se začne pri predvolilnih opravilih, pri katerih v nasprotju s starogrškim pojmovanjem demokracije ne gre za izbor najboljših, ki bodo vladali družbi, temveč za zavestno manipulacijo z volilnim telesom. Manipulacija se nadaljuje v parlamentu na zakonodajni ravni ter pronica v vse pore politične in ekonomske prakse. Kapitalistični parlament ni le inštrument za ohranjanje sistema, tam se odvija primarni boj za moč in nadzor.⁸

Kapitalistična tekmovalnost vodi v ustvarjanje monopolov in oligopolov, s parlamentarizmom in povsem legalno, čeprav pogosto nelegitimno. Georgij Valentinovič Plehanov je pred stoletjem zapisal, da to vodi v en sam monopol. V praksi to sicer ni mogoče, tudi monopoli so v kapitalizmu predmet preizkušnje, kajti v kapitalizmu ni nič za večno ohranjenost.

Bogastvo v kapitalizmu in njegova delitev

Kapital (finančni kapital, materialno dobro, znanje in delo) je v kapitalizmu relativen pojem, podvržen inflaciji, zastaranju, izgubi pa tudi prevrednotenju, zato se mora nenehno obnavljati in akumulirati. Materialna lastnina je izpostavljena eroziji: dvojno, trojno in večkratno obdav-

čevanje, varčevanje, izpostavljeno negativnim realnim obrestnim meram. Delo v kapitalizmu ne prinaša materialnega bogastva, temveč njegovo odtujevanje. Kapitalizem ni sistem, ki bi služil tistim, ki narodno bogastvo ustvarjajo. Tak sistem je socializem. Vir akumulacije ni le odtujeno delo, temveč tudi špekuliranje s finančnimi instrumenti, napihovanje vrednosti, čeprav je to pot v finančno krizo. Socializem je ekonomsko šibkejši ravno zato, ker ne dovoljuje sistematične razlastitve dela in s tem tudi ne s kapitalizmom primerljive akumulacije.

Friedmanova smer kapitalizma, najpogosteje imenovana neoliberalizem,⁹ je skrajna oblika kapitalizma, ki izkorišča in ustvarja priložnosti za ideološki nadzor in praktično prevlado kapitala.¹⁰

Nasilno odvzemanje rezultatov dela se v kapitalizmu dogaja z ekonomsko, politično, psihično ali fizično prisilo ali nasiljem. Kapitalizem je sistem, v katerem so grabež, zloraba in manipulacija generično vgrajeni v sistem. V kapitalizmu ni deviacij, vse smeri so legitimne smeri razvoja.

Akumulacija profita dolgoročno ni mogoča brez nasilja. Grožnja s fizičnim nasiljem ali vojno je v kapitalizmu potrebna za ohranjanje sistema delitve, torej minimiziranja realne mezde in maksimiziranja profita. V današnjem kapitalizmu so se razvile bolj sofisticirane, prikrite oblike razlaščenja (finančni inženiring), v primerjavi z banalnim neposrednim zniževanjem vrednosti dela.

⁴ Kriza ne prizadene vseh sektorjev enako. Prehrana je zadnja, čemur se lahko odpovemo. V Sloveniji nepremičninski sektor vztraja in pričakuje intervencijo države, da bi ohranil spekulativne dobičke. Če cene v krizi ne padajo, to pomeni, da monopolisti izrabljajo rezerve in špekulirajo, pričakujejo pomoč države in spodbudo pri potrošnji.

⁵ Glej Marko Sjekloca, Protekcionizem je koj mamilo, BV 6/09, str. 17, www.markosj.net/protekcionizem.htm.

⁶ Mogoče je celo rekapitalizirati banke, ne da bi se s tem oživila kreditna dejavnost. O tem Joseph Stiglitz, Finance 8. 11. 2008. www.finance.si/249910%re=pj150609
V krizi banke odtegujejo podjetjem kredit, ki ga najbolj potrebujejo, dajejo pa podjetjem, ki najlažje prenegujejo krizo, in tako povzročajo še večjo neenakost.

⁷ Vrhunski šport je v bistvu ekonomsko podjetje, ki deluje po načelu maksimiranja rezultatov.

Zloraba poživil v športu je enaka protekcionizmu, povečanju in popravilanju poslovnih knjig, zlorabi borznih informacij itn. Zato tudi v športu v kapitalizmu ne bo nikoli konec zlorab.

⁸ Članstvo v parlamentarnih odborih Državnega zbora je pogosto povezano z lokalnimi interesi, ki jih poslanci zagovarjajo.

⁹ Milton Friedman je vse do svoje smrti vztrajal pri svojih nazorih, čeprav je v sedanji krizi množica ekonomistov poihoma zapustila neoliberalistične okope.

¹⁰ Naomi Klein, The Shock doctrine: The rise of Disaster Capitalism, 2007. V knjigi je opisana skrajna zloraba, ki se razlikuje od tega, kako se je javnosti prikazovalo in kako se je v resnici ravnilo.

V kapitalizmu si plodove družbene dela prisvajajo kapitalisti, nato si pomemben delež vzame še družbena nadgradnja, torej politika in državna administracija, ki je instrument ohranjanja kapitalističnih odnosov. Sledi menedžment, ki ga lasnik kapitala (ali nadzorni odbor kot njegov predstavnik) nagrajuje glede na učinkovitost pri akumulaciji ekstraprofita.

Delavec o delitvi ne sodloča. Ni več lastnik svojega dela, ker ga je zamenjal za mezdno, ki pa je sam ne določa. Vrednost dela in s tem delavska mezda postajata sistematično vse nižja.¹¹ Zato je rast števila delavcev z minimalnimi plačami v kapitalizmu naravni proces. To absolutno in relativno obubožanje proletariata je v jedru marksistične kritike kapitalizma 19. stoletja in teza je ohranila veljavo tudi v našem času.¹² V kapitalizmu je taka delitev legalna in tukaj je bistvena razlika med teorijo kapitalizma in socializma. Zato je kapitalistični sistem s stališča človekovih naravnih pravic nelegitim, za klasični marksizem pa je bil to pravšen razlog za nasilno rušenje kapitalizma.

Zdaj se srečujemo s posebno obliko kratenja človekovih pravic, t. i. mobingom, kar pomeni moralno nasilje na delovnem mestu. To je način, kako se zaobide kratenje človekovih individualnih pravic, ki jih kapitalizem deklarativno štiti, a na koncu pripelje do njihove destrukcije. Ta odnos je enak zgodovinskim odnosom sužnjelastnik-suženj, fevdalec-podložnik in kapitalist-mezdni delavec. Druga oblika konfliktnosti v kapitalizmu prihaja do izraza pri pojmovanju gospodarskega razvoja in gospodarske rasti. Kapitalizem razvoj zane marja, poudarja pa kontinuirano gospodarsko rast, ki jo preitvarja v kvantitativno kategorijo,¹³ s kazalniki, kot so učinkovitost, produktivnost in donosnost (to vodi tudi v izčrpavanje virov). Ti kazalniki, posebno pro-

duktivnost, so pogosto v obratnem sorazmerju z dejavniki človeškega razvoja.

Ko se nasprotja preveč akumulirajo, pride do zloma, ki se v kapitalizmu kaže predvsem v gospodarskih krizah, neredko političnih in družbenih krizah ali celo v revoluciji. Take krize so v moderni obliki kapitalizma vzvod za podrejanje moralno zlomljenih množic, prizadetih s krizo.¹⁴ Toda glede na to, da nižji socialni sloji v sedanjem kapitalističnem parlamentarnem sistemu nimajo

Razlike med bogatimi in revnimi se pospešeno povečujejo.

pravega političnega predstavnika – razen sindikatov, ki pa so cehovska organizacija, pogosto obremenjena s parcialnimi interesi –, se v kapitalizmu krize končujejo le s popravki v prerasdelitvi, denimo izdatnejša socialna politika med krizo. Globlje prerasdelitve ni. Po pravilu je ob izhodu iz krize delavec še bolj obubožan.¹⁵ Neoliberalistična faza kapitalizma je prinesla pospešeno gospodarsko rast, toda izčrpavanje virov in neenakomeren razvoj. Taka družba relativno nazaduje, v krizah tudi absolutno. Neoliberalizem je poglobil

¹¹ Po podatkih UMAR so v Sloveniji realne plače padle, zato je bilo vedno več delavcev v kategoriji s podpovprečnimi plačami. Medtem ko je imelo leta 2005 nizke plače 12,7 odstotka zaposlenih, se je ta delež v samo dveh letih zvišal na skoraj 16 odstotkov. <http://slowwvnenia.e-nica.com/prikaziCL.asp?CID=37945>

¹² Do leta 1970 so realne plače v ZDA rastle vzporedno s produktivnostjo, po tem letu pa so realno celo rahlo upadle, medtem ko se je stopnja rasti produktivnosti z informacijsko revolucijo celo pospešila. Richard Wolff, Department of Economics at the University of Massachusetts.

gospodarske cikluse, ki se v kapitalizmu končajo s kriznim krčenjem gospodarstva kot svojevrstno obliko samoočiščenja in izločanja šibkejših. Zavedajoč se te velike pomanjkljivosti, se vračata državni kapitalizem in promoviranje stabilnega razvoja.

Slovenska pot v kapitalizem

Čeprav so nekdanje socialistične države, kot je Slovenija, nekaj posebnega, je vloga države v graditvi in ohranjanju kapitalizma odločilna. Da bi vladajoča elita ustvarila domači kapitalizem in domače kapitalistične lastnike, je v praksi promovirala nastanek tajkunskega kapitalizma (ga razglašala za nacionalni interes); kot prehodno obdobje, v katerem se na podlagi enkratne (legalne, a nelegitimne in nemoralne) prerazdelitve socialistične lastnine gradi kapitalizem. Ker pa se kapitalizem ne da zgraditi čez noč, je posledica tega sistem, v katerem smo zdaj: nepričakovan grabež socialistične lastnine.

Najbolj drastično se je to zgodilo v Rusiji in močno tudi v času predsednika Tudjmana na Hrvaškem, kjer se je odkrito promoviral družinski kapitalizem, to je ustvarjanje elite nekaj družin, ki bi imele v rokah najpomembnejše vzvode hrvaškega gospodarstva. Tudi v Sloveniji je Demos, sicer ne javno, razvijal vizijo o zamenjavi (politične in ekonomske) elite. Strašni cilj je bil ustvariti nove ekonomske, politične in etične osnove za nastanek nove, postkomunistične elite, ki bi prevzela družbo.¹⁶ To se med letoma 1990 in 1992 ni zgodilo,

¹³ Zato je razprava z neoliberalisti brezplodna in se omejuje na naštevane parcialnih dosežkov sodobnega kapitalizma. Po tem vzorcu poteka tudi sedanja razprava s slovenskimi neoliberalisti, t. i. mcdonalds ekonomisti. Matjaž Gams, Finance, www.finance.si/251771?stc=pj060709

¹⁴ Naomi Klein, ibid.

¹⁵ Glede na sedanje globalne ukrepe je realna tudi nevarnost stagflacije, ki je ena dodatnih nevarnosti za delavski standard.

¹⁶ To se je poskušalo doseči sprva s t. i. ilustracijo, ki naj bi pomenila popolno politično in ekonomsko uničenje stare elite.

ker prva desna vlada ni imela dovolj moči, že prve tedne po nastopu nove desne vlade leta 2004 pa je strategija postala temeljna vladna strategija. Slovenska demokratska stranka kot najvidnejša intelektualna naslednica Demosa je to vizijo uresničevala sama, brez zaveznikov. Leva alternativa, SDP (pozneje ZLSD, nato SD), se je pri tem samoizključila, kar pomeni, da je njena krivda pri graditvi tajkunskega kapitalističnega sistema vsaj posledica neukrepanja. V strategiji desnice je bil prevzem instrumentov, ki jih je pred tem ustvarila vladajoča LDS, to je bila predvsem tajkunska kapitalistična akumulacija. Tako tudi boj proti tajkunstvu te politične možnosti ni bil iskren.

Če sta prvo postsocialistično akumulacijo v novi slovenski kapitalistični družbi utemeljili tendenciozna zakonodaja in deviantna (tajkunska) praksa, na katerih temeljih je razgrabljena socialistična lastnina, je tragikomično, da bo prvo pravo kapitalistično prerazdelitev akumulacije opravila kriza(!). Ta sicer ne bo posledica bankrota države,¹⁷ toda prišlo bo do prestrukturiranja, to je do drugačne družbe po koncu ciklusa.

Prestrukturiranje predvsem zdravstvenega, socialnega, šolskega ali pokoninskega sistema, o katerem prepogosto slišimo govoriti, je v bistvu odvzemanje pravic. To niso globalni ukrepi za razreševanje nakopičenih nasprotij, tako se ne ustvarja novo bogastvo in tudi ne odklanjajo slabosti kapitalistične delitve.

Popravki kapitalizma so tudi solidarnost (in izraz karitas kot sinonim), pravična cena, pozivi k prostovoljni pravičnejši delitvi, poziv k enakomernjšemu gospodarskemu razvoju regij itn., kar so vse ukrepi, ki gredo proti glavnemu toku kapitalizma. Čeprav je solidarnost ena temeljnih vrednot moderne evropske in slovenske levice, gre v bistvu za ohranjanje socialnega miru in za žaljiv odnos

do tistih, ki so brez lašne krivde na robu družbe. Organizacije za pomoč v stiski delijo predvsem blago, ki je tik pred iztekom veljavnosti in ki bi bilo drugače prodano po nižani ceni. Ker se tako manjvredno blago umakne s polic in razdeli ljudem, ki nimajo kupne moči, je solidarnost z ekonomskega stališča v funkciji pripravljanja prostora za novo blago po normalnih cenah. Ti instrumenti, tako kot nekoč metanje žita v morje, imajo prvenstveno funkcijo ohranjanja mehanizma ponudbe in povpra-

Posledica skrajne tekmovalnosti je konfliktnost.

ševanja in ohranjanja kapitalističnega tržnega sistema.

Ohranjanje kapitalizma in vloga države

Da bi država ohranila sistem, mora posebno po krizi omogočiti akumulacijo. Zato se politika upira propadu bogatašev, pri nas tajkunov. S stališča kapitalistične ideologije je propad bogatašev nenaraven. Zato je v političnih vrstah pri nas veliko odpora proti boju proti tajkunstvu. To je samoobrambno obnašanje kapitalizma, poskus omejiti propadanje akumulacije na objektivne vzroke, predvsem na krizo, da bi ohranili čim več koncentriranega kapitala predvsem zaradi lažjega zagona po koncu krize.

Ker pa to pomeni ohranjanje temeljnih nasprotij, se kapitalizem razvija v ciklikih, v katerih si sledijo obdobja konjunktore in krize. V aktualnem žargonu bi rekli, da rotirata obdo-

bje grabeža in obdobje boja za ohranjanje nagrabljenega. Ker smo trenutno v slednjem, lahko pričakujemo, da bo po koncu krize sledilo novo obdobje grabeža. To bomo spoznali po inovativnosti v nastajanju novih finančnih instrumentov s ciljem ločevanja finančnega kapitala od svojega vira in kontrole.

Tukaj vidimo še nov absurd in notranje protislovje v kapitalizmu: na eni strani temelji kapitalizem na poglobljanju izkoriščanja, na drugi strani pa potrebuje državljane z visokimi prihodki, ki bodo trošili. To nasprotje poskuša makroekonomska politika pomiriti tako, da si prvo pridobi zaupanje.

Povratak zaupanja je v kriznem obdobju ključen, saj je zaradi nezaupanja tudi nastala kriza. Ponavadi se začetek konca zaupanja spozna po vrstah varčevalcev pred bankami, ki preitijo, da bodo zrušile bančni sistem, srce ekonomije. Šele ko se zmanjša zaupanje, politika ne tolerira več poglobljanja monopolizacije, grabeža in eksploatacije.

Zato ni nenavadno, da smo šele v krizi začeli govoriti o moralnih vrednotah, čeprav večina moralna degradacija v konjunktornem ciklusu ni možila. Kritika nemoralne postane šibka, ko nemoralno postane množična vrednota, ko je želja po nemoralnim in hitrim bogatenjem navzoča v širših slojih družbe.

Zato je moraliziranje o grabežu v taki družbi predvsem poskus prikriti dejstvo, da je kapitalizem v bistvu nemoralen.¹⁸ Odkrito priznanje bi odprlo vprašanje legitimnosti kapitalizma, to pa je blizu trditvi, da je opravičljivo rušenje kapitalizma z vsemi sredstvi. Zato protikrizni ukrepi v kapitalizmu niso usmerjeni v odstranjevanje razlogov nastanka krize,

¹⁷ Tak primer je največja posamična kriza po letu 1930, argeminska kriza 2001-02, ki je primer državnega nasilja, s katerim je država nacionalizirala varčevanje.

¹⁸ Richard Wolff: »Capitalism always goes wild.«

temveč v zdravljenje (in opravičevanje) posledic.

Politične opcije vsebujejo v sebi močno ideološko komponento, čeprav se ta poskuša prikriti, tudi z idejo o vzdrževanju socialnega miru. Ta deklarativna komponenta se, predvsem demagoško ali populistično, pojavlja v programih političnih strank modernega kapitalizma. Pojavlja se kot nadomestek za uporabno dolgoročno strategijo družbenega razvoja. Razlog je to, da je strategija razvoja po definiciji posledica konsenza širših družbenih interesov, kar pa ni konsistentno s političnimi (štiriletnimi) cikli in s kratkoročnimi, pa tudi dolgoročnimi interesi politične in ekonomske elite. Zato je v kapitalizmu konsistentna in dolgoročna strategija razvoja nemogoča. Zato je tudi strategija razvoja Slovenije še vedno v neskladju z interesi političnih strank in mrtva črka na papirju.

Zato pa politika preko izvoda države skrbi predvsem za kratkoročne dejavnike, ki so v bistvu antisocialne kategorije: konkurenčnost, učinkovitost, donosnost, produktivnost ... Ker so ti kazalniki ne samo sredstva, temveč pogosto tudi cilji, je posledica prociklična politika, ki se je v praksi pokazala v seriji finančnih kriz v zadnjih dveh desetletjih prejšnjega stoletja. Logično je potemtakem pričakovati paliativne ukrepe, popravke, ki poskušajo bolezen kapitalizma razvodeneti, ne pa ozdraviti. V krizi, in vsaka kriza je tudi kriza vodenja in zaupanja, poskuša država okrepiti svojo moč. Izhod se išče v večji regulaciji, makroekonomska politika pa čaka na strateške ukrepe od zunaj. V zadnjih desetletjih večina pričakuje ukrepe od bretonwoodskih mehanizmov, IMF, WB in Pariškega kluba ali pa od velikih gospodarstev, kot so Evropska unija ali ZDA. Toda ukrepi se prepogosto reducirajo na politični marketing in piarovski pristop do ekonomske politike in njenih instrumentov (denimo pridobivanje zaupanja).

Vendar od multilateralnih mehanizmov strateških odločitev ne smemo pričakovati. Predvsem zato, ker so skupek različnih interesov, v katerih prevladujejo kompromisi. Kompromisi pa niso učinkovito ukrepanje v krizi, v kateri sta, poleg širokega znanja, potrebni predvsem hitrost in odločnost.¹⁹ Zato je vloga države v kriznih časih v kapitalizmu zelo pomembna. Če bi obveljala neoliberalistična pravila, bi se družba razkrojila.

Primarna vloga države v krizi je preprečiti razpad institucij in zagotoviti

Vir akumulacije v kapitalizmu je tudi špekuliranje s finančnimi instrumenti.

prihodnjo akumulacijo kapitala. Druge poti do konjunkturnega ciklusa v kapitalizmu ni, cikle in popravke prerazdelitve pa je (teoretično) moč upravljati z ekonomskimi politikami (devizno, davčno, obrestno politiko).

Alternativa

V 19. in 20. stoletju so bila nasprotja kapitalizma vzrok za krvave revolucije. Teoretično je kapitalizem padel že v 19. stoletju, a se je v informacijski dobi in z globalizacijo okrepil in doživel nepričakovano ekspanzijo, ki je niso napovedali niti največji teoretiki. Ekonomski razvoj družbe v povojnem obdobju pa ne pomeni, da je konec revolucij, to samo pomeni, da morda ne bodo krvave. Zato pa je bilo 20. stoletje plodno polje za nastanek številnih parcialnih teorij, za katere so se množično delile tudi Nobelove nagrade.

Skorajda vse te teorije poskušajo prikriti globoko notranje nasprotje kapitalizma. Zadnja manifestacija kapitalizma, neoliberalizem, je zadnja kriza pokopala tudi kot ideologijo. Neoliberalizem je bil v prvi vrsti ideologija,²⁰ šele nato ekonomska teorija. Zdaj se neoliberalizmu, ki je pokopal socializem 20. stoletja, obeta enaka usoda:

Kapitalizem ne more vsakomur omogočiti pravice do dela in dostojne nagrade za njegovo delo. Tudi zato, ker je v kapitalizmu upravljanje neza-poslenosti eden pomembnih instrumentov ekonomske (protiinflacijske) politike. Delavec in kmet sta strošek, prepuščena zakonitostim trga kapitala. Napake, ki iz tega izhajajo, poskuša kapitalizem sproti popravljati. Poskuša se humanizirati, toda le, ko je v to prisiljen zaradi pritiskov civilne družbe ali zaradi posledic krize. Zaradi takega začaranega kroga končne rešitve ni moč iskati znotraj kapitalističnih institucij.

Takšna je fotografija nove, globalistične faze kapitalizma, ki ga ustvarjajo javnega mnenja, torej vladajoče elite, poskušajo prikazati kot posledico odmikanja od (prevladujočih) moralnih vrednot.

Ker na sedanji stopnji razvoja proizvodnih sil še ne obstajajo možnosti za vznik novega družbenega sistema, ki bi nadomestil kapitalizem, se po vsej verjetnosti vrača državni kapitalizem.²¹ Dr. Veljko Rus predlaga popravke: »Namesto socializma potrebujemo egalitarni kapitalizem. Delavci naj bodo udeleženi pri dobičku, uvedi moramo torej delavske delnice. Vsem nezaposlenim pa ostane temeljni državljanski dohodek. To je vse.«

¹⁹ Tesna odvisnost od centrov gospodarske moči v tujini, enostranski gospodarski razvoj in slabo diferencirana zunanja trgovina so največja težava slovenske družbe v sedanji krizi.

²⁰ Washingtonski konsenz je bil zlasti ideologija, ki se je prenesla na mednarodna področja. Največja eksponenta sta bila bretonwoodska organizma IMF in WB.

²¹ Dnevnik, 27. 6. 2009. www.dnevnik.si/tiskane_izdaje/objektiv/1042277318

Učinkovitega predloga nima niti levica. Predvsem je ideološko v slepi ulici socialna demokracija, prevladujoča na današnji svetovni levi in ki se razlikuje od desnice pogosto samo v tem, da rešitev vidi v večji regulaciji kapitalizma, v državnem intervencionizmu. Tako se poskušajo ohranjati temelji kapitalizma, toda na ta način ni moč ohranjati ustvarjenega bogastva, prav tako ne pravic tistih, ki to bogastvo ustvarjajo, kajti za kapitalizem je značilno neprestano nastajanje in propadanje, za delavce pa neprestani boj za svoje pravice. To pa pomeni nenehno bolezensko, vročično stanje kapitalizma, konstantna konfliktnost. Zato so samoozdravitvene sposobnosti kapitalizma velika zabloda. Državljanji ne vidijo rešitve ne z desne, pa tudi ne z leve. Zato postanejo politično nedejavni se politično

pasivizirajo, to pa se najbolje vidi v volilni abstinenca, ki je znak, da vladajoča politična kultura ni sposobna učinkovito upravljati družbe. Zato je vse bolj popularen klic množic, ki se je začel širiti iz Latinske Amerike: »Naj odidejo vsi.« Kapitalistični družbeni sistem postaja vse bolj nelegitimen.

Večje in trajne družbene spremembe bodo nastale, ko bo celotno človeštvo precej bogatejše in tehnološko bolje razvito. Kapitalizem bo presežen v tistem trenutku, ko bo družbenega bogastva v izobilju in delavcu ne bo več treba nasilno odvzemati rezultatov njegovega dela. Verjetno bo takšen mejnik pomenil začetek uporabe atomske fuzije. Takrat se bo človeštvo osvobodilo odvisnosti od sedanjih omejenih virov energije in boja zanje, to pa bo pomenilo pisanje nove zgodovine civilizacije.

LITERATURA IN VIRI/REFERENCES:

1. Capitalism, Wikipedia, www.wikipedia.com
2. Alan Greenspan, Christian Science monitor, June 14, 2005, www.csmonitor.com/2005/0614/p01s03-usec.html
3. Marko Sjekloča, Protekcijonizem je kot mamilo, BV 6/09, str. 17, www.markosj.net/protekcijonizem.htm
4. Rich-Poor Gap Widening, The Worldwatch Institute, November 12, 2003 <http://www.worldwatch.org/node/82>
5. Naomi Klein, The Shock doctrine: The rise of Disaster Capitalism, 2007
6. Joseph Stiglitz, Ameriški socializem za bogate, Finance 8. 11. 2008: www.finance.si/249910?src=pj150609
7. Matjaž Gams, Manifest socialnega inteligentnega kapitalizma, Finance, www.finance.si/251771?src=pj060709
8. Veljko Rus, Revolucija in odprava kapitalizma. Potem je konec medsebojnega trepljanja. Dnevnik, 27. 6. 2009. www.dnevnik.si/tiskane_izdaje/objektiv/1042277318
9. Richard Wolff, Capitalism Hits the Fan, A Marxian View. 9. oktober 2008 Department of Economics at the University of Massachusetts.